

VPRAŠANJE OB IZIDU TOPORIŠČA — eksperiment v knjigi in tudi v šoli? Naše reformirano šolstvo je navajeno marsičesa. Utrdil se je zlasti občutek neprestane neurejenosti, negotovosti in nespodbudnosti. Nimam namena pisati o vseh mogočih oblikah tega kaotičnega stanja v splošnem in posebnem smislu, rad bi le na preprostem primeru, kot je pouk materinščine na drugi stopnji, pokazal, kako brezglavo, kako neznanstveno, kako enostransko in papirnato so se lotili — kdo ve kdo — velikih reformatorskih načrtov.

Ta primer predstavljamo zato, ker se je po izidu Toporišičevega Slovenskega jezika tudi vprašanje pouka materinščine nekoliko zaostriilo pa tako tudi očitneje pokazalo na praznine v tem prostoru. Toporišičevo knjigo je republiški sekretariat za šolstvo potrdil kot učbenik, vendar brez specifikacije, toda zavod za šolstvo SRS je v neposredni pobudi za uvedbo tega učbenika v šole prisodil knjigo šolam srednje stopnje, zlasti gimnaziji — osnovna šola ima že svoje metodične jezikovne vadnice. Ker je slovnica izšla z večmesečno zamudo in so, razumljivo, predavatelji tekočega šolskega leta že začeli svoj jezikovni pouk po obveznem načrtu, so bili spričo omenjene akcije zavoda za šolstvo postavljeni pred dejstvo, da nenačrtani pobudi na ljubo presedlajo na novo slovnico ne glede na to, ali se strinjajo s takim postopkom, ne glede na to, ali se strinjajo z jezikoslovnimi novostmi novega jezikoslovca. Pri tem pa ne zanamirimo dejstva, da je izšel samo prvi del od štirih in da predavatelji ne morejo spoznati celote. Ob taki ugotovitvi je več kot tvegano, zlasti pa nestrokovno, začenjati s takim jezikovnim pomagalom. Mislim, da predavatelji upravičeno lahko zahtevajo celotno slovnico gradivo, preden se odločijo zanj. Osnovna napaka v postopku je ta, da Toporišič ni izdal svoje obče slovnice, to pa bi kasneje priredil metodičnim potrebam različnih stopenj. S tem pa seveda Toporišičeve slovnice ne postavljam pod strokovni vprašaj. Knjiga je precej novatorska, zato že vnaprej razburljiva, prinaša pa mnoge osvežitve. Bolj kot strokovna stran Toporišičeve slovnice me v tem trenutku zanima načelno vprašanje: kdo je pristojen za merila v jeziku in s tem pri jezikovnem pouku na srednji stopnji, a seveda tudi na vseh drugih. To vprašanje se mi zdi umestno spričo splošne notranje in zunanje anarhičnosti ali brezglavosti na naših šolah. Doslej smo na šolah druge stopnje uporabljali slovnico treh avtorjev (Bajec, Kolarič, Rupel), a je bila brez statusa učbenika, potem še SP 62 z bolj ali manj upoštevanim spremnim dopisom SAZU, naj se v nekaterih poglavjih držimo starega SP (1950), zdaj pa smo dobili še četrto knjigo, eksperimentalno četrtno Toporišičeve slovnice, ki pa je uradno priznan učbenik brez stopenjske oznake, čeprav bi ob metodični zasnovi knjige to pričakovali. Ob taki improvizaciji na takem nivoju se pač ne smemo čuditi neresnosti, s katero slavisti jemljejo novo knjigo v roko (izjeme seveda potrjujejo navedek). Kajti: tudi ko bodo izšli vsi deli Toporišičeve slovnice, bo še vedno ostalo vprašanje, ali je za predavatelje to zakon.

pk

ANTIKRONIKA. Nezdovoljivo: Književne novine so v številki 270 s kratko glosno odgovorile na javno vprašanje uredništva Sodobnosti glede dezinformacije Daneta Zajca o slovenski revialni situaciji. Objavljamo zadnji odstavek odgovora: »Redakcija Sodobnosti, verovatno, nema nameru da Danetu Zajcu, jednom od najistaknutijih i najboljih savremenih slovenačkih i jugoslovenskih

pesnika, odrekne pravo da javno izrazi svoje mišljenje o književnoj situaciji u kojoj stvara? A Književne novine nisu imale, niti imaju, nameru da bilo kome drugom slovenačkom piscu ili javnom radniku uskrate priliku da o istoj stvari kaže svoje mišljenje. Pa i po cenu da neko treći to mišljenje proglasi za dezinformaciju.« — Tudi uredništvo Sodobnosti nikakor nima namena, da bi komurkoli onemogočilo njegovo osebno izpoved; moralni kodeks slehernega javnega izpovedovanja pa vendarle zapoveduje, da mora to izpovedovanje upoštevati resnico in resničnost. Če D. Zajc trdi, da današnjih slovenskih revij — razen morda Problemov — nihče ne bere, potem je to popolna materialna neresnica, pa čeprav jo je napisal takšen pesnik, za kakršnega so Daneta Zajca urbi et orbi razglasile Književne novine in nas, uboge Slovence, o tem tudi strogo poučile. Moralni kodeks pa terja od uredništva, da neresnic ne objavlja, zlasti ne občinstvu, ki najbrž ne pozna natančno nekih kulturnih razmer in zato sprejema objavljene Zajčeve neresnične trditve kot sveto resnico.

Nova pisarija: »Najbolj čist primer prisotnosti biti v videzu stvari je luknja. Bit je nič. Tako kot če s kredo napišeš kreda. Topografska poezija je sprejemljiva na dveh nivojih. Zgodovinsko prvi je nivo prisotnosti biti stvari v videzu. Ta nivo je optimalno odprt, dokler ga gledamo. Optimalno zaprt nivo je raven racio sistema. Nosilci racio sistema so kompozicije dogovorjenih znakov. Pisava je limita razuma. Pisava je konj... (I. G. Plamen v Tribuni) — Pisec, ki piše tako zavito kot ovnov rog, se očitno drži načela: beseda ni konj, tudi pisana ne, sicer bi to besedo drugače spoštoval.

Kmečka ohceta: Že dolgo niso peresa naših vrlih časnikarjev napisala toliko in tako emfatičnih slavospevov kakor kmečki ohceti, ki se je, kot je znano, odigrala v Ljubljani 8. marca znamenitega hokejskega leta. Zdi pa se, da zanimive teme slavospevi vendarle še niso izčrpali. Ali ni bila npr. kmečka ohceta znamenje naše zrele zgodovinske zavesti, saj smo se z njo spomnili avstro-ogrške tradicije, ki je zapisala neizbrisne poteze našemu narodnemu značaju? Ali ni bila ta veličastna prireditev tudi znamenje naše politične zrelosti, saj smo se z njo, malo pozno sicer, dostojno oddolžili našemu kmetu in poljedelstvu sploh? Ali ni bila udeležba 50.000 delovnih ljudi v špalirju med delovnim časom na delovni dan tudi znamenje naše delovne discipline in socialistične zavesti, saj smo na ukaz socialističnega tiska vsi pritekli na cesto in obogatili svojo duhovnost z znamenito maškerado, kakršne nimajo niti velika mesta po širokem svetu. Itd. Glede daril, s katerimi so podjetja zasula mlado-poročenca, pa samo na uho: nihče ne sme namreč zvedeti, da se pri nas marsikateri par ne more vzeti zaradi brezposelnosti in brezdomstva.

Urejeno: »Dejstva, da je kulturna rast mladega rodu ena nujnih skrbi naše družbe, se načelno zavedamo, vprašanje pa je, kaj v vsakdanjosti storimo za uresničitev tega cilja — vsak na svojem področju in vsak s svojo polno odgovornostjo...« (Ljubljanski dnevnik 19. marca) »Orientalni plesi — posebej za maturante. Posebno zanimiva novost bo letos potovanje po Turčiji in Bolgariji, kamor doslej niso pogosto odhajali abiturienti na maturitetne izlete. Udeleženci tega potovanja bodo med drugim petkrat prenočevali v enem izmed carigrajskih hotelov, potovali čez dan z avtobusi po deželi in se zvečer spet vračali v mesto. Za večere je predviden ogled nočnih lokalov z orientalskimi

plesi, pri čemer sta vstopnina in konsumacija vračunani v ceni potovanja...» (Ljubljanski dnevnik 19. marca) — Torej brez skrbi za kulturno rast mladega rodu; Ljubljanski dnevnik je v isti številki, ko je zastavil vprašanje, tudi nanj odgovoril.

Neokusno: »Ko smo že pri škatljah, naj ti povem še tole: hotel sem Marjani nekaj kupiti za god, pravzaprav za dvojni praznik, pa sem vprašal naše babe, kaj je primerno. Pa so rekle: »Fant, kupi ji bonboniero, to je danes najbolj nobel!« Mislil sem si, kako bi bila bonboniera nobel, ko pa obstaja že celo stoletje. Pa so rekle, da sem bizzec, ker ne vem, kaj je to bonboniera. Peljale so me v »emko« in mi pokazale škatljo s Prešernovo sliko in z vsebino, ki sploh ni bila sladka. Notri so bile pesmi natiskane na starem papirju tako brezhibno, da bi človek menil, da so res načechkane z roko. Kupil sem, ker se je še meni zdelo imenitno, za tisti hec sem plačal celih šest jurjev, da bi se pri presenečenju potolažil, so mi stisnili v roke še Krst pri Savici, ki je tudi čisto podoben tistemu Krstu, ki je izšel v davnih časih. Sploh je pri nas prava poplava takih starinskih izdaj, ki so kar imenitne. Eno so dajali za šenk (Vodnika) tistim, ki so kaj več kupili. Krst pa dajejo samo v tolažbo kupcem bonboniere... (Tovariš, 9. marca 1966). — Čeprav je pri nas prava poplava takih barbarskih spisov, vendar jih pričujoči v surovem primitivizmu in osupljivi nekulturnosti odločno prekaša. Človek se samo sprašuje: ali res ni več nikogar, ki bi stopil na prste podobnemu humorizmu?

Zares maškerada: »Peripetije z ljubljansko Dramo, ki jih preživljamo, so zgled za to, v svojem jedru protislovno, kulturniško maškerado, katere preprosta posledica je kozmetična fasada, ki ji naivneži verjamejo... (A. Inkret v oceni Linhartovega Matička v Tribuni) — Podobno pisanje, s kakršnim je velik apostol bivanjske antidramatike Andrej Inkret ugonobil letošnjo uprizoritev Matička, zares zbuja vtis, da je naša kulturna srenja ena sama velika maškerada in Andrej Inkret na njej največji klovn, ki pa mu niti naivneži več ne verjamejo.

Umetnik in paragrafi: Na prednačrt zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorskem pravu je pravna služba neke zelo pomembne jugoslovanske kulturne institucije dala tudi naslednje pripombe (ki bodo, upamo vsaj, odbite že v komisijah): ...Medjutim sistem avtorskih dozvola odnosno posebnih naklada za svako korišćenje dela dobija u uslovima socialističkih društvenih odnosa sasvim drugo značenje i pretvara se u pravno ekonomsku kategoriju, jednu vrstu rente koja je strana socialističkom shvatanju rada i nagradjivanju prema radu. Jer, ako društvo daje pravo svakom radnom čoveku, da dobije nagradu prema uloženom radu, onda se postavlja pitanje da li avtor može da zahteva posebnu naknadu za svako iskorišćavanje dela za čije je stvaranje već jednom nagradjen... Očigledno je, zbog toga, da sistem avtorskih naklada za svako korišćenje dela pruža autorima više nego iznosi ekvivalent uloženog rada. Takav sistem predstavlja u socialističkom društvu ekonomsku-pravnu kategoriju nasledjenu od kapitalističkog društva... Ako na primer izdavač štampa više puta avtorsko delo, onda se dobit ostvarena prodajem knjiga upotrebljava za dalje finansiranje izdavačke delatnosti a ne za bogaćenje samog izdavača odnosno povećanje dohodaka u njegovoj radnoj

zajednici. Zbog toga se čak može postaviti pitanje da li bi cena knjige kod nas bila znatno niža kada se ne bi plaćali autorski honorari koji poskupljuju cenu svakom pojedinom izdanju...» — Tudi če te groteskno slaboumne juridične pripombe ne bodo sprejete, je značilen njihov duh: duh sovraštva zoper nekoristnega, nepotrebnega kapitalističnega fosila — umetnika. In ta miselnost nikakor ni redek pojav.

Vse za (tudi ubogi) dinar: »Rad bi spoznal simpatično dekle od 16—18 let, ki si želi avantur, kot intimno družabnico za priložnostne skupne izlete ali dopust na morju. Šifra — Zamujena mladost. (Mali oglas v Nedeljskem dnevniku 3. aprila 1966) — Včasih tudi mali oglasi razodevajo moralno podobo družbe in tiska, kjer lahko za denar oglašáš vse — oderuštvo, črnoborzijanstvo, zvodništvo in pederastijo.

Antikronist

PISMO UREDNIKU

Tovariš urednik,

v prvi letošnji številki Sodobnosti sem z zanimanjem prebral oceno, ki jo je napisal Jaro Šašel o prvem zvezku Zgodovine slovenskega naroda profesorja Boga Grafenauerja (str. 86 sled.). V oceni recenzent zavrača periodizacijo prof. Grafenauerja in predlaga svojo, ki po njegovem izhaja iz marksistične dialektične metode.

Vsaka periodizacija zgodovine izhaja iz tega, kako kdo pojmuje družbeni razvoj. Klasiki marksizma so družbeni razvoj pojmovali kot zakonit proces, ki je v zadnji stopnji odvisen od razvoja produktivnih sil družbe. Te produktivne sile opredeljujejo produkcijske odnose kot stvarno osnovo za razmejitev posameznih obdobj v zgodovinskem razvoju. Ta obdobja so klasiki imenovali »ekonomske družbene formacije«, »ekonomske formacije družbe«, »epohe«, »družbeno-ekonomske formacije« itd. V postklasični marksistični literaturi srečamo za to kategorijo najbolj pogosto izraz »družbeno-ekonomske formacije«, izraz, ki ga je v svojih spisih še zlasti uporabljal Lenin. Pri klasičnih in v postklasični literaturi zasledimo tudi izraz »formacija«. Podoba je, da je ta izraz najustreznejši. Pri tem pa ne gre toliko za izraz kot za opredelitev pojma, ki je bil mnogokrat izkrivljen zaradi hotenega ali nehotenega izkrivljanja Marxovega nauka.

Produkcijski odnosi so torej osnova za razmejitev posameznih obdobj v razvoju družbe, so osnova formacije. Formacije pa ne moremo reducirati na prevladujoče produkcijske odnose niti na celotnost produkcijskih odnosov določenega obdobja. Kakor temelj ne predstavlja hiše, tako produkcijski odnosi ne sestavljajo formacije, te celovite organizacije družbenega življenja. Formacija pomeni celotnost vseh strani družbenega življenja ali celotnost vseh procesov in odnosov v družbi na določeni stopnji zgodovinskega razvoja, ki jo opredeljuje le zanjo značilni produkcijski odnos. Vsaka formacija se razvija po svojih lastnih zakonih.

V formaciji so posplošene skupne lastnosti določenih družb na isti stopnji zgodovinskega razvoja. Na primer: v kapitalistični formaciji so posplošene skupne lastnosti kapitalističnega razvoja v vseh deželah sveta. Zato je forma-